

2. Правила складання, подання та розгляду заявки на видачу свідоцтва України на знак для товарів і послуг, затверджені наказом Держпатенту України 28 липня 1995 р. № 116. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0276-95#Text> (дата звернення: 01.12.2020 р.).

3. Демченко Т. С. Проблеми гармонізації законодавства України про товарні знаки з міжнародно-правовими нормами : Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. К. Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2002. 217 с.

4. Павлинская А. П. Товарный знак. Л. : ЛГУ, 1974. 68 с.

5. Веркман К.Дж. Товарные знаки: содержание, психология, восприятие / пер. с англ. Боброва В.Б.; общ. ред. и предисл. Карпова Б.Г. М. : Прогресс, 1986. 518 с.

6. Свядосц Ю. И. Правовая охрана товарных знаков в капиталистических странах. М. : ЦНИИПИ, 1969. 156 с.

7. Калятин В. О. Интеллектуальная собственность (Исключительные права): учебник. М. : Норма, 2000. 458 с.

ОСОБИСТІТЬ І ФЕНОМЕН ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Матвійчук О. В.

кандидат економічних наук,

завідувач кафедри загальнотеоретичних правових дисциплін

Рівненського інституту Київського університету права

Національної академії наук України

м. Рівне, Україна

Моїсеєнко А. С.

студент 4 курсу спеціальності «Право»

Рівненського інституту Київського університету права

Національної академії наук України

м. Рівне, Україна

Принципове місце у концепції громадянського суспільства посідає категорія «особистість», адже вона править роль ідейно-ціннісної підстави громадянського суспільства. Особистість, будучи громадянином демократичного суспільства, спираючись на принципи свободи, рівності і справедливості [1], постає головною рушійною силою прогресу. «Громадянське суспільство є тим середовищем, в якому сучасна людина законним шляхом задовольняє свої потреби, розвиває

свою індивідуальність, приходять до усвідомлення цінності групових акцій і суспільної солідарності» [2, с. 21].

При цьому громадянське суспільство постає передумовою та засобом реалізації конструктивного потенціалу індивіда. Як вказував Карл Попер, такому суспільству притаманна віра в людину і людський розум, а тому особа є вільною у своїй поведінці, з чого походить, що громадянське суспільство є «відкритим» суспільством [3]. Водночас, у правовому сенсі, особистість характеризується самостійністю прийняття рішень та здійснення вчинків, а її права і свободи постулюються державою як первинні цінності. Натомість, людина в громадянському суспільстві постає водночас як індивід (носії приватних інтересів) і як громадянин (носії публічних інтересів) [4, с. 54-55], що вочевидь потребують захисту. З цього походить, що на практиці громадянське суспільство обстоюючи первинну цінність особистості не може її забезпечити поза участю держави й без апеляції до державних інститутів, правової системи та системи права. Напевно тому, громадянське суспільство ефективне саме у країнах успішного права.

Маємо наголосити, що важливим моментом для розуміння феномену громадянського суспільства є усвідомлення того факту, що воно ґрунтується на спільних інтересах громадян, а звідси має самоцінний зміст, є самостійним у цілях, ідеалах і прагненнях соціальним утворенням. «Із самоцінності прагнень громадянського суспільства випливає вільний характер відносин людей у ньому. Громадянське суспільство – це об'єднання людей, які переслідують, насамперед, власні інтереси, а не особливі інтереси держави» [5, с. 107]. Іншими словами, громадянське суспільство ґрунтується на спільних інтересах і тому позбавлене елементів примусу, формальних владних відношень. При цьому громадянське суспільство може бути організаційно структурованим.

Метою інститутів громадянського суспільства (тут маємо на увазі громадські організації, об'єднання, асоціації тощо) є забезпечення можливості здійснення діалогу між суспільством (його окремими членами), а також створення передумов для реалізації контрольних функцій з боку суспільства щодо діяльності державних органів влади і їх посадових осіб. У вже згаданому дослідженні на замовлення Департаменту міжнародного розвитку Великобританії вказано, що громадянське суспільство займає важливу позицію у діалозі розвитку, оскільки воно надає можливості об'єднати громади для спільних дій, мобілізуючи суспільство для формулювання вимог та артикуляції проблем на місцевому, національному та міжнародному рівнях [6].

Головними ж ознаками самих інститутів громадянського суспільства найчастіше визнаються організація їх на основі добровільного вибору

та відсутність в їх діяльності опори на владу. До інститутів громадянського суспільства можна віднести різноманітні асоціації, товариства, об'єднання та спілки найширшого спектра діяльності, по відношенню до яких держава не вживає дій з обмеження їх доступу до обговорення суспільно важливої проблематики, а також вирішення питань державного рівня і рівня місцевого самоврядування, а іноді влада й сама стимулює таку громадянську активність подібного роду. При цьому, свобода асоціацій і свобода слова, що типові для демократичних та правових держав, стимулюють процес інституалізації соціальної комунікації й визначають обсяг різних добровільних асоціацій і спілок, груп підтримки різноманітних інтересів – культурних, релігійних, гуманітарних [7]. Зрештою, громадянське суспільство потрактовується як складна система, яка передбачає взаємодію організованих суб'єктів – людей, груп, колективів, спільнот та їх асоціацій; і ця взаємодія визначає об'єднання людей за соціально-груповим, організаційним та поселенським принципами. «Крім того, специфіка організацій, які входять до структури громадянського суспільства, полягає у тому, що вони створюються не державою, а самими громадянами, підприємствами, корпораціями та існують автономно від неї, хоча і відповідно до вимог чинного законодавства» [8]. За даними Світового банку громадянське суспільство включає широке коло організацій, громадських груп, неурядових організацій, профспілок, корінних груп, благодійних організацій, релігійних організацій, професійних асоціацій та фондів [9].

Прагнення розбудови громадянського суспільства очевидно можна пояснити не лише практичними аспектами взаємодії особистості, соціуму і влади. Маємо на увазі, що громадянське суспільство необхідно розглядати як особливе у ціннісно-нормативному плані суспільство, в якому суспільні відносини між державою, людиною і суспільством детерміновані цінностями-принципами: свобода, справедливість, рівність, порядок, громадянського обов'язку. Тобто система цінностей є органічною основою громадянського суспільства. Ми поділяємо думку, що «громадянське суспільство є сферою артикуляції ціннісних переваг громадян, знаходження спільних цінностей, формулювання очікувань і пропозицій щодо реалізації спільних цінностей, а також взаємодія громадян у їх реалізації» [5, с. 107]. Сучасне суспільство прагне реалізації певних цінностей, які для нього є ідеалами і вбачаються необхідними нормами, на яких має базуватися соціальна взаємодія та комунікація. Спеціальні дослідження американських науковців Дональда Сала, Стефано Тарконі та Шарліз Сал показують, що свого роду лідерами у рейтингу бажаних цінностей є чесність, орієнтація на потреби індивіда та повага [10].

Своєю чергою, американськи дослідник Рональда Інглхарта на підставі багаторічного спостереження за соціальними процесами, зокрема трендами економічного й технологічного розвитку суспільства констатує фундаментальні ціннісні трансформації у напрямку збільшення ваги цінностей раціональності, толерантності, довіри і участі громадян у процедурах ухвалення рішень у політичному та економічному житті [11]. Показово, що в успішних в економічному й політичному сенсі країнах значною є зацікавленість громадян у політичних процесах. Так за даними Світового дослідження цінностей найбільше цікавляться політикою у Німеччині (78,5%), Австрії (62,8%), Швеції (59,8%), а найменше – у Греції (28,2%), Румунії (29,9%) та Албанії (29,9%). При цьому, наприклад, більше третини (34,6%) українців повідомили, що цікавляться політикою [12, с. 178]. При цьому, рівень розвитку громадянського суспільства має значний вплив на суспільно-політичний поступ держави.

Отож справедливим є твердження, що «ідеальний член громадянського суспільства повинен бути свідомим своїх обов'язків, конформістським, терплячим, скромним, поінформованим, відповідальним, довірливим, толерантним, активним, лояльним, солідарним, моральним, таким, що мислить і здійснює моральний опір у разі його утиску» [13, с. 7]. Для обґрунтування доречності індивідуальних та колективних дій в соціальній практиці необхідний відповідний ціннісний фундамент. Таким фундаментом може слугувати система цінностей, що включає такі елементи як-от свобода, справедливість, рівність, порядок, громадянського обов'язку. Тобто система цінностей є органічною основою громадянського суспільства, що забезпечує ефективний простір для самореалізації та самозвернення особистістю.

Література:

1. Ролз Джон. Теория справедливости. Москва: Издательство ЛКИ, 2010. 536 с.
2. Кумар К. Гражданское общество. Гражданское общество: реферативный сбор. / отв. ред. Г. Иванов. Москва: РАУ, 1994. С. 17–34.
3. Попер Карл. Відкрите суспільство та його вороги. Т.1 / перекл. з англ. О. Коваленка. Київ: Основи, 1994. 444 с.
4. Орлова О. В. Гражданское общество и личность: политико-правовые аспекты. Москва: Пресс, 2005. С. 54-55.
5. Кулешов О. В. Концепція громадянського суспільства Юргена Хабермаса: pro et contra. *Грані*. 2015. № 5. С. 103–109.
6. Cooper Rachel. What is Civil Society, its role and value in 2018? University of Birmingham. 15 October 2018. URL: <https://opendocs.ids.ac.uk/opendocs/bitstream/handle/20.500.12413/14242/4>

88_What_is_Civil_Society.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 20.09.2020).

7. Habermas J. Between facts and norms : contributions to a discourse theory of law and democracy [Faktizitat und Geltung. English]. Cambridge, Massachusetts: MIT Press, 1996. 631 pp.

8. Громадянське суспільство: політичні та соціально-правові проблеми розвитку : монографія / Г. Ю. Васильєв, В. Д. Воднік, О. В. Волянська та ін. ; за ред. М. П. Требіна. Харків: Право, 2013. 536 с.

9. Who and what is 'civil society'? 2020 World Economic Forum. URL: <https://www.weforum.org/agenda/2018/04/what-is-civil-society/> (дата звернення: 20.09.2020).

10. Donald Sull, Stefano Turconi, Charles Sull. When It Comes to Culture, Does Your Company Walk the Talk? *Management review*, July 21, 2020. URL: <https://sloanreview.mit.edu/article> (дата звернення: 18.09.2020).

11. Inglehart, R., Baker, W. E. Modernization, cultural change, and the persistence of traditional values. *American Sociological Review*. 2000. № 65. P. 19–51.

12. Світове дослідження цінностей 2020 в Україні. Київ: Український центр європейської політики, 2020. 216 с.

13. Карташов А. В., Радченко О. В. Громадянське суспільство і політика. Політична Абетка. Київ: Міжнародний республіканський інститут, 2016. 48 с.

ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО І НОРМАТИВІСТСЬКИЙ ДИСКУРС

Матвійчук А. В.

*доктор філософських наук, професор,
професор кафедри конституційного права та галузевих дисциплін
Навчально-наукового інституту права
Національного університету водного господарства
та природокористування
м. Рівне, Україна*

Поняття «громадянське суспільство» є доволі вживаним, достатньо поширеним й за змістом таким, що, як правило, трактується певна ідеальна модель існування державно організованого суспільства, де заохочується й підтримується активність індивіда. Крім того громадянське суспільство прийнято потрактовувати як суспільство з